

Pravda v české tradici: četba vybraných textů z Husa, Payna, Masaryka, Rádla, Kozáka, Hromádky a dalších - 6 [FF UK]

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[Pravda v české tradici: četba vybraných textů z Husa, Payna, Masaryka, Rádla, Kozáka, Hromádky a dalších \[FF UK\]](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[Pravda v české tradici: četba vybraných textů z Husa, Payna, Masaryka, Rádla, Kozáka, Hromádky a dalších \[FF UK\]](#)

◆ seminář, česky, vznik: zimní semestr 1994/1995

◆ seminar, Czech, origin: zimní semestr 1994/1995

Pravda v české tradici: četba vybraných textů z Husa, Payna, Masaryka, Rádla, Kozáka, Hromádky a dalších - 6 [FF UK] [1994]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 flash – únor 2026]

--- (hejdc06a_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Takže jedna věc je filosoficky vzdělaná, jedna se zabývá otázkami filosofie starými jako lidstvo samo. Ale ještě dříve, než se orientoval na historii, tak se zabýval estetikou. Estetika se řekne v jeho počestění *kráslověda*. Tady vidíte, že došlo k posunu jména, kdy my už víme, že estetika je od *aisthesis* a že Kant – a měl by to býval vědět Palacký taky – že Kant mluví o transcendentální estetice třeba a jde o *aisthesis*, tedy o vnímání všeho. Tam nejde jen o umění, o krásu a tak dále, ale o vnímání. *Aisthesis* je vnímání.

A přesto tedy Palacký překládá estetiku a nazývá všechny estetiku *kráslovědou*. Důvody nebudeme teď zkoumat, nás nezajímá ta *kráslověda*, nýbrž z toho velkého spisu, který není jediný, který napsal Palacký. Palacký v té době psal ještě, a to víte z těch *Spisů drobných*, to je pohromadě, tam jsou ještě všelijaké výpisky, které si dělal Palacký z různých autorů starších, ať už z antiky, nebo z nedávné doby pro něho, hlavně z němčiny, ale ne jenom z němčiny. Jsou tam také jeho nápady různé, poznámky a jedna z nejkrásnějších věcí, kterou se dneska také budeme trochu zabývat, dnešek hlavně budeme ji používat prakticky potom, tak je, že sestavil slovníček filosofických termínů. Nejdřív slíbil, že udělá důkladnější a potom to omezil na slovníček alespoň těch termínů, které on užívá ve své *kráslovědě*. Takže my máme teď takovou tu pomůcku, že když nebudeme některému slovu dobře rozumět – a uvidíte, že jich nebude málo – tak se můžeme podívat do toho slovníku. Ne vždy nám vyhoví ten slovník, budeme muset také trochu sami si vymýšlet, ale přesto ten slovník je velice dobrý.

Kdyby se tím někdo chtěl nějak blíž zabývat, tak vyšlo to, mám dojem, že já jsem si udělal pár kopií z toho, ale neprohlédl jsem to důkladně, jestli tam někde se dá zjistit, kterého roku to vyšlo v tom katalogizačním, v tom katalogovém, tam je napsáno b. r., čili je to bez roku, bezvročení. Možná, že by se to nějak dalo zjistit někde, ale prostě na té titulní stránce není. Jmenuje se to *Františka Palackého Spisy drobné* a ten třetí svazek obsahuje spisy estetické a literární. A je to v tom třetím svazku a já jsem si s sebou vzal část první. Má to několik částí, část první: *Počátkové českého básnictví, obzvláště prozódie*. Tam není nic jiného než toto. Potom část druhá: *Spisy z oboru filosofie a kráslovědy*. No a tam máte například *Filosofické a estetické aforismy* z roku 1816 až 19, *Kritické poznámky o spisech estetických*. Takže on to znal samozřejmě ten termín. Mimochodem to nevydal on sám, to vydal Leander Čech u Bursíka a Kohouta. To už byl Palacký mrtvý, čili ta estetika by teoreticky tady nemusela pocházet od něho, ale v tom slovníčku tam ten termín je, takže chyba to nebyla, já jsem jenom chtěl, abyste se nedomnívali, že jsem něco pominul.

Pak jsou tam *Krasovědné myšlenky*, s krátkým a, někdy je *kráslověda*, někdy *krasověda*, tady *Krasovědné myšlenky* 1818, *Přehled dějin krasovědy a její literatury*. Pak je tam ta hlavní knížka, z níž ten začátek budeme číst, *Kráslověda čili O kráse umění kniha pater*, ale je to nedokončeno, tady nejsou to knihy pater. Pak je tam takový *Posudek tragédie Angelina* z roku 21, pak je tam *Opus* – to je pěkné slovo, které neužíváme – *Opus české terminologie filosofické, obzvláště kráslovědné* z roku 1827. To napsal až po *Kráslovědě*, jak jsem říkal, původně sliboval, že to bude pořádnější slovníček a pak se omezil na a ještě ne všechny termíny, které použil v *Kráslovědě*. Tu *Kráslovědu*, to postupně psal do *Muzejního časopisu* 1819 až 23 a čtyři roky potom, co skončil, aniž to dokončil, tak v roce 27 tu terminologii publikuje.

Pak tam je *Pokus filosofický o krása* z roku 28, *Malířské zobrazení Prahy*, to je komentář, potom také k hudbě *Jan Dismas Zelenka, český hudební skladatel* 1830, v tom to šlo doširoka. To je člověk, který se nezabývá jen jako historik, my ho známe jenom jako historika, ale tedy to je člověk, který se zabývá kdečím. *Starý řád manželský v Čechách*, *Srovnávací poznámky o páně de Karollie polyglottě*. No a potom část třetí: *Časopis českého muzea*. V tom jsou všelijaké věci: *Návrh k zřízení českých muzejních časopisů*, *Slovo k vlastencům od redaktora*, *Ospravedlnění proti rytíři Kalinovi*, *Návěští od redaktora* – tam vyšlo všechno. Potom *České museum*, *Český slovník naučný matice české*, *O české encyklopedii matice česká*.

Další snahy Palackého o vydávání slovníku naučného. Pak jako čtvrtý oddíl té třetí části *Životopisy: Životopis Komenského, František hrabě Šternberk-Manderscheid, Josefa Dobrovského život a působení vědecké, Hrabata Kašpar a František Šternberk, jejich působení pro vědu a umění v Čechách, Život hraběte Kašpara Šternberka* od něho samého sepsaný.

No a posléze je tam *Literární historie*, to už nebudu dál tady rozvádět, pak tam je *Vydávání staročeských památek*, všechno, co všechno vydal, vydával věci, které nebyly leč v rukopisech, tu a tam třeba i jedinkrát v nějakém archivu, čili to také vydal a potom tam má recenze, literární zprávy a posudky a jako poslední je tam *Rozpravy filologické*. Na závěr dali Gotschala.

Tak takhle vypadá třetí svazek *Spisů drobných* a my si z toho budeme všimát především té *kráslovědy*, a to jenom toho začátku, a já jsem si myslel, že dneska bychom mohli věnovat, protože to ještě v ruce nemáte, ani ti, kteří to pak budou číst, ještě to nemají v ruce. Takže se budeme věnovat nikoli samotnému začátku té *kráslovědy*, jak to začíná, nýbrž kapitole, která předchází [nesrozumitelné]. Hejdánek: tomu momentu, kdy začne mluvit o *kráslovědě* a která je nadepsána *Filosofie*. O filosofii. Přečtu ještě několik... tak přečtu. Já budu číst a do toho budu vždycky vstupovat, abych upozornil na některé důležitější věci.

Na konci toho třetího oddílu, který se nazývá *Božnost, poslední oučel života lidského* – a k tomu se dostaneme – tak na konci jsou dva odstavce, kterými začneme. Toužení po pravdě – to je jako shrnutí té kapitoly o božnosti. Toužení po pravdě, kráse a ctnosti – on tam vedle pravdy uvádí vždycky také krásu a ctnost. To odpovídá tomu, že ctnost odpovídá dobru. Idea dobra u Platóna je ta nejvyšší, tak on, aby to trošičku zjemnil, tam mluví o toužení po pravdě, kráse a ctnosti, nikoliv o toužení po dobru. Je tam vidět malinký odstup, i když uvidíme, že se odvolává velmi často na Platóna, tak přece jenom neříká toužení po pravdě, kráse a dobru, jak by to bylo v souhlase s tou tradicí platónskou, nýbrž po pravdě, kráse a ctnosti. Jest v jestotném základu... *jestota* je termín, který tam najdeme. Až potom ve vyšším ročníku se někteří setkáte s jistými systematickými výklady mými, tak uvidíte, že zavádím znovu termín *jestota* na rozdíl – v ovšem jiném smyslu – na rozdíl od běžnějšího termínu *soucno*. Budeme rozlišovat *soucno* a *bytí*. A teď *soucno* nesprávně pochopené tak, aby to odpovídalo tomu, o čem kriticky mluví Heidegger jako o zapomenutosti na *bytí*, *Seinsvergessenheit*. Tam, kde se zapomíná na *bytí* – a to je celá dosavadní evropská tradice přinejmenším od konce *presokratiků* – tak tam se také nesprávně chápe, co to je *soucno*. A toto nesprávné pochopení *soucna* budeme nazývat *jestota*. *Jestota* je tedy nesprávné pochopení *soucna*.

Dál nebudu vykládat, jenom abych tady upozornil na to, že v některých případech musíme – a protože Palacký o tom bude pak všude, tak jsem to chtěl takhle vypíchnout na začátku – v některých případech musíme sáhnout do českého jazyka dřívějšího k termínům zapomenutým nebo polozapomenutým, eventuálně k termínům, které sice nebyly zapomenuty, ale mají nějaký nevhodný význam a my jim dáme význam nový. A nebo někdy budeme muset sáhnout k termínům, které si sami vytvoříme. A to právě musel dělat také v řadě případů Palacký, protože čeština příslušné termíny neměla.

Příklad je právě *kráslověda*. To se neujalo. *Estetika* přece jenom převládla. *Estetika* je něco víc, víme, než nauka o kráse, tedy *kráslověda*. A nicméně takových termínů vymyslel Palacký celou řadu, my si to pak v tom slovníku budeme moci prověřit. Některé se zaběhly tak, že je nám s podivem, že je vymýšlel Palacký nebo některý jiný obrozenec. Naproti tomu některé, které navrhuje Palacký, se ukázaly jako neúspěšné, nezaběhly se, máme jiné termíny a podobně. Je to zajímavé sledovat. Prostě Palacký v našem příběhu má takovou roli, jako Aristotelés měl v Řecku, kdy už mu jeho učitel a jeho terminologie nestačily a musel zavádět nové termíny. S tím rozdílem, že Aristotelés to dělal, aniž se mohl o jakoukoli zahraniční filosofii opřít, protože filosofie začínala v Řecku a nemohl se nikam jinač obrátit, kdežto Palacký se mohl poučit u jiných filosofů, německých zejména. A to také dělal. Nicméně musel to nějakým způsobem dovést k výkonu, k dílu, k činu, musel to dovést v českém jazyce. To jest přece jenom jistým způsobem podobné, jako to dělal Aristotelés. Nejenom Aristotelés samozřejmě, už před ním, ale Aristotelés skutečně je takový myslitel, který zavádí ono názvosloví pro řečtinu, které je dneska pro nás takřka nevyhnutelné, i

když došlo k posunu významu.

Tedy toužení po pravdě, kráse a ctnosti v jestotném základu svém... *jestotný* tedy je, pokud se týká soucna, nikoli pokud se týká bytosti nebo bytnosti, bytu a tak dále – tyto termíny tam všechny najdeme. Toto toužení jest jen jedno. Toužení po pravdě, kráse, ctnosti jest jen jedno, je to jedno toužení. Je to jedno a též snažení k božnosti.

Zavádí tedy Palacký nový termín *božnost*, ten neexistuje, to je Palackého termín. A co to je *božnost*? To nám vykládá... počkejte, já jsem to sem nezapomněl, nebo mně vypadá, že to tady nemám. Tak musíte prominout, nebudu to moci odcitovat, hlavně že jsem si to tam přesně všechno rozdělil, co si mám vzít s sebou a co ne, a teď to tady nemám. *Božnost* je něco jiného než božství nebo božskost. My se k tomu stejně budeme vracet, takže to jenom tady přišlo trochu předčasně. Jde o dvojí přístup: jeden přístup Boží k člověku, druhý přístup člověka k Bohu. A když je řeč o *božnosti*, tak se to týká toho přístupu člověka k Bohu. Rozumí se tedy, ve filosofii je to přístup k tomu myslet nějak Boha nebo co k tomu náleží, samozřejmě nejenom Boha. Je to filosofický pokus ze strany člověka pochopit božské záležitosti. Tedy to je *božnost*. *Božnost* je tedy něco, čím se člověk vyznačuje, že tíhne k tomu se zabývat něčím, co ho přesahuje ale je to z jeho strany. To ještě neznamená, že to musí být správné, nebo je to prostě to, co on dělá, protože to patří k podstatě člověka. Člověk jako člověk musí nějakým způsobem se vztahovat k tomu, co nemá před sebou jako předměty. Uvidíte, že takto právě Palacký mluví. Předmětné, předmětnost, zpředměťování. To jsou české termíny, kterými překládá ty termíny těch německých idealistů. A tedy něco, co přesahuje tu předmětnou sféru věcí kolem nás. To je něco, co je nezbytné k tomu, aby se člověk stal člověkem, aby se stále stával člověkem. Člověk se nutně vztahuje k něčemu, co vybočuje z mezí těch předmětů, které ho obklopují. A tomu říká toužení. To je ta *filia* řekněme Platonova. Protože jak jsme říkali, doufám, tak ten termín máme literárně, i když je připisován Pythagorovi, tak literárně uchován je teprve u Platona. Na tom můžeme ukázat, že tedy *filosofia* je milování moudrosti. *Filosofoein* je milovati moudrost.

Je to milování, které ovšem tu moudrost nemá. Není to tedy milování něčeho, co mám, jako lakomec miluje ten pytel peněz, nebo ten, který ho má. Nýbrž je to láska k něčemu, co nemám. To je dokladem. A co mít nemohu. Nejenom, že ještě jsem hloupý, nýbrž i když budu nejchytřejší a nejvzdělanější, já to stejně nebudu mít ve svém pokladě, nebudu to mít ve svém trezoru. Protože to je něco, co nemohu mít. Naopak, čemu se odevzdávám a ono to má mě, jak říká později Rádl v této linii.

Tedy je to toužení. Tam je veliký důraz na to toužení. A je to toužení po kráse, ctnosti a pravdě. A to je jedno jediné toužení, které v podstatě je toužení po *božnosti*. To jest po tom, aby člověk realizoval, uskutečnil tento přesah, bychom řekli, ne jeho termínem, tento přesah toho, čím sám je, aby se vztáhl k něčemu, co není on, co není jeho představa, čím nedisponuje, a přesto co podmiňuje vůbec, aby se člověk stal sám sebou, aby se stal člověkem.

Tak toto je to snažení o *božnost*. Je to jedno a jediné, jedno a téže snažení, a jen rozličný vztah a směr moci výpovědní, moci ducha, to jest to, čím je člověk vybaven ve svém duchu. Jenom tedy rozličný vztah a směr moci výpovědní to činí, že idejí ty určitými jmény slovy rozličně. To jest jako pravda, krása, ctnost. A vposledu to není jinak pochopitelné než že to je touha po *božnosti*, touha po jisté orientaci lidského života. A ta orientace není pojmenovatelná nebo dosud nebyla pojmenována jinak než jako touha po pravdě, kráse a ctnosti. Tam už vidíme náznak toho, že i když jde o touhu po *božnosti*, což je subjektivní záležitost, jak vidíme, to jest subjektu, té záležitosti subjektu, orientace subjektu, tak to vypadá, jako kdyby to byla orientace za něčím předmětným. To jest jen rozličný vztah a směr moci výpovědní to činí, že idejí ty určitými jmény slovy rozličně. Rozličně například tedy pravda, krása, ctnost.

Nutno tedy toužiti člověku po nich zákonem. A tady uvidíme, co to je zákon. Zase bychom se k tomu vraceli. Zákon rozlišuje Palacký vnitřní a vnější, k tomu se dostaneme o něco později. Tedy samozřejmě v tomto případě vnitřním zákonem. Vnitřním zákonem myslí, vnitřním zákonem rozumu, ne nějakým vnějším. Nutno tedy toužiti člověku po nich zákonem, ne zevnějším, nýbrž vnitřním, zákonem lidství vůbec. Tedy tady zase vidíte, je jakási norma, jakési kritérium. Něco, co musí člověk splnit. To není něco,

co je součástí lidského určení nebo součástí jeho jsoucnosti. Prostě, že by tím byl člověk vybaven, jako si třeba ještě naše, kdysi to byla ta moderní forma, dneska ještě stále dožívající, že člověk, když se narodí, tak je vybaven různými vlastnostmi a mezi nimi i lidskými právy. Nikoli. Tak to není.

Nýbrž toužit člověku po nich nutno zákonem, ne libovůlí, ne svévolí, nýbrž zákonem, ale ne zevnějším, nýbrž vnitřním, zákonem lidství vůbec. Tedy lidství spočívá v tom, že respektuje jakýsi zákon, kterým není vybaveno, ale kterému musí nakročovat a na který musí odpovídat. Je to jakási výzva, na kterou člověk když neodpoví, nestane se člověkem, nebo nezůstane člověkem, pokud se jím už stal.

Následovně veškerá rozmanitost života zevnějšího závisí od jednoty vnitřního života. Nedovedeme si představit, kde tohleto Palacký sebral, leč ve vzpomínce na Leibnize. Ten s ním v filosofii evropské přišel první. Ta jednota vnitřního života monády, toho vnitřního vyzařování, a původ je mimochodem od Řeků až po Leibnize, nikdo netematizoval jednotu vnitřního života. Tedy následovně veškerá rozmanitost života zevnějšího závisí od jednoty vnitřního života.

Člověk podrobuje předmětstvo – a tady máte Kanta, romantiku ještě doznívající, konec osvícenství. U nás se to ještě nerozpoznává tak, že vlastně osvícenství u nás dožívá ještě po březnu. Není divu, protože to je situace celého Rakouska. Ale to by nás zavedlo jinam. Člověk podrobuje předmětstvo, předmětné věci kolem sebe – nejsou všechny předměty, ale podrobuje ty předmětné věci kolem sebe zákonům ducha svého. To je to, jak vposledu vzal na milost Masaryk Kanta, který mu byl velmi nesympatický v začátcích, a pak ho vzal na milost, protože se mu zdálo, že začíná chápat, že to *a priori* a takovéhle věci u Kanta, že to je pokus o podtržení, zdůraznění aktivity subjektu. A to se Masarykovi líbilo. Jemu bylo to *a priori* proti mysli, zejména proto, že to znamená, že je anulována ta vnitřní spontaneita, *spontaneitas*. My se k tomu dostaneme, až budeme číst Masaryka, že ta spontaneita, nejenom aktivita. Masarykovi nestačí slovo aktivita, protože aktivita, když kopnete do míče, tak on byl taky aktivní, on se kutálí, ale protože jste do něj kopli. Tady jde o to, aby byl spontánní, aby sám začal se kutálet. A to míč nedělá, protože je pouhý předmět. Ta spontaneita jde dál než aktivita. Ta spontaneita, to je to, o co Masarykovi jde.

A když potom se zdá, že Kant chtěl tím *a priori* zajistit tuto spontaneitu lidského ducha – a tam je to u Kanta ne zcela vyjasněno, ale nepochybně je špatný výklad, který by *a priori* chápal jako vnitřní determinaci, kompletní vnitřní determinaci, ale to nechme stranou – tak tady vlastně se Patočka přihlašuje k tomu Kantovi, že ty vnitřní zákony ducha jsou vnucovány tomu vnějšímu předmětu. Rádl o tom píše v *Romantické vědě*, v které se dopouští jakéhosi poklesku v očích mnoha dějepisců filosofie, protože Kanta počítá k romantikům. Kant je pozoruhodná postava, skutečně předělová, ale Rádl vysvětluje, proč to dělá. Normálně se Kant považuje za osvícence, za konec osvícenství. Barth třeba o něm píše v té své *Teologii devatenáctého století*, tam říká, že to je osvícenec, který ale... to je poslední osvícenec, který zároveň nahlédl meze osvícenosti. Proto Kanta nelze redukovat na osvícenského myslitele. Ale je to osvícenec, který zároveň nahlíží, protože je kritik, dělá *Kritiku rozumu*, dosahuje sebepoznání a velmi kritického sebepoznání nahlíží své meze. Tak to formuluje Kant, tedy Barth se vyjadřuje o Kantovi, že to je osvícenec, který nahlédl meze osvícenosti.

Rádl naproti tomu zařazuje z jiného hlediska Kanta mezi romantiky, protože říká, že podstatou romantiky nebo jedním z nejhlavnějších rysů romantiky je jisté násilnictví. A co je méně násilné, nebo co je více násilné, co můžeme spíše považovat za násilnictví, než právě že *a priori*, s kterým přichází náš rozum, vtiskuje světu ty rozhodující dimenze? Například časové, prostorové, ale také pojmové. Všechny ty apriorní pojmy, apriorní soudy a tak dále. Ten svět věcí je nějaký, a duch lidský, rozum lidský přichází a vnucuje mu jakýsi řád, který mu není vlastní. Toto násilnictví je ovšem staršího data, bychom mohli opravit Rádla. To násilnictví je původu řeckého a je to v podstatě celé evropské dosavadní myšlení, že je násilnické. A je to možné ukázat na terminologii, a to zejména latinské, která nebyla moc filosoficky na výši, takže se dopouštěla takových hrubých přehmatů, jimiž prozrazovala podstatu něčeho, co ani Řekové nechtěli říct, nechtěli myslet. Ale mysleli.

A to je například naše pojem. To je *ponere*, to je jako zaujímatí, *accipere*, chápati, uchopiti, zmocniti se, to znamená ujařmiti, pochopiti, uchopiti, že toto je v tom. A podobně je to v *concipere* latinsky, to je od

capere, uchopiti. *Con-capere*, spolu-uchopiti, to je *concupere*. V terminologii, noetické terminologii poznání a podobně je vždycky kus násilí, od starých Řeků počínaje.

Tím je zatíženo celé evropské myšlení a je to jeden z významných zdrojů či jeden z nejdůležitějších kořenů současné ekologické krize, o které se mluví, protože člověk zachází s bytostmi jako s pouhými věcmi. A zachází s věcmi tak, že podrobuje předmětstvo – tady se vůbec nemluví o bytostech živých, nýbrž o předmětstvu, to jsou mrtvé věci, to je předmětstvo – podrobuje předmětstvo zákonům svého ducha. To je sice u Patočky, ty zákony ducha, není to otázka libovůle, není to otázka svévolence toho ducha. Hovoří, že se musí právě tím zákonem řídit, který je mu uložen, že to je ten zákon jako jakási výzva, na kterou musí odpovědět. Nicméně tam ten rys násilnosti přece jenom stále ještě zůstává v této formuli, která je výslovně kantovská.

Zároveň pak uvidíme, právě proto to zdůrazňuji, že u Patočky je velká opatrnost, aby to nebylo násilnictví. On to prostě převezme jenom proto, že tam dá zákony ducha svého, a teď předtím tam už naznačil a potom bude říkat, že ten zákon ducha není výmysl toho ducha, nýbrž je to to, co je tomu duchu uloženo jako to, co platí, co je závazné. Čili tam je to potom odlehčeno, ale vidíme, že ta formule je naprosto ještě romantická. To je vrchol romantismu. Naše národní obrození, to je romantismus všude po celé Evropě. Všechny ty přehmaty, ty podvody všelijaké, to jsou romantické podvody.

Takže ještě znova ten začátek věty a dokončím to vymezení: „Člověk podrobuje předmětstvo zákonům ducha svého a vráží na ono vlastní ráz svůj a hledá uskutečnit své ideje.“ To najdeme až jinde, že on to pak koriguje tím, že ty naše ideje, to jsou ideje vůbec, to nejsou ideje pro nás a ne naše, které si libovolně vymýšlíme. Ráz svůj, ale jedině když posloucháme toho zákona, který je výzvou a na který máme odpovídat a tak dále. Ale tady je to velice tvrdě vysloveno tímto způsobem. Snaha, jakkoli málo uspokojená i neustále předsevzatá, nýbrž vždy znovu počínající, tak hledat v něm, jak v jednotlivém životě, tak i veškerého dějinstva. Čili tady má filosofický předpoklad, základ, předpoklad pro porozumění jak jednotlivému lidskému životu, tak dějinám vůbec.

Hejdánek: Onen alespoň spor snahy duchovní a popudů tělesných, kdež poslední, ty tělesné popudy, zvířecky se nesou po zmocnění tělesného života. Zmocnění znamená stále mocnější převahu, to zmocnění, ne do nějaké delegace, nýbrž se nesou po tom, aby tělesný život byl stále mocnější, aby převažoval, převládal.

A tento spor snahy duchovní na jedné straně a popudů tělesných na straně druhé, ten spor podivný v jednom a témže *subjektu*, *podmětu*, vynáší v úkaz každodenní najevo, že – a teď tady máte něco, co vždycky filosof rozpoznává ve všech dobách a vždycky má dojem, že to dřív bylo lepší a teď je to vůbec nejhorší z celých dějin, od mýtických dob, nejdřív byl věk zlatý a pak už to jde dolů, čili – a tak když vidíme ten spor snahy duchovní a popudů tělesných, ten spor podivný v jednom a témže *subjektu*, *podmětu*, tak to vynáší v úkaz každodenní najevo, že valná člověčenstva částka zdá se živa býti beze všeho tušení božnosti. A upozorňuji, ne tušení Boha, nýbrž tušení božnosti, to jest toho, co je podstata člověka, bez čeho člověk není člověkem. Je to bez sebepoznání. My jsme si řekli, že ta božnost musí se v to rozložit.

A na zásadě tělesné u nich převládá ducha. Převládá ducha, to je čeština našich obrozenců. Čili valná člověčenstva částka zdá se živa býti beze všeho tušení božnosti, a to znamená, že valná částka lidstva žije nelidsky.

Užitečná tedy netoliko, ale brzy potřebná musí býti lidem nauka, která by nejen budila svědomost idejí, to jest povědomí idejí, ale i učila a ulehčovala usilování o ně. Nauka tato jest filosofie.

Tak to jsou ty dva poslední odstavce té předchozí kapitoly, která vlastně jednala o božnosti. Teprve nyní přicházíme k té kapitole čtvrté nebo k podkapitolce čtvrté, která se nazývá *O filosofii*.

Filosofie jest nauka idejí, čili správa lidského života k božnosti. Ta nauka idejí, to je trošičku divná věc, tu radši pomineme. Filosofie jest správa lidského života k božnosti. Předtím jsme tam četli, že existuje jakési snažení k božnosti, které má různé názvy za jistých okolností, jako toužení po pravdě, toužení po krásě, toužení po ctnosti, eventuálně bychom mohli ještě třeba něco dalšího. A toto toužení má svou nauku, má

svou vědu, má svou učenou reflexi. Toto toužení samozřejmě není založeno tou reflexí, není založeno tou vědou, ale nedosahuje náležitých výsledků, pokud to nepodrobí vědeckému přezkumu.

Tedy a filosofie, to je ten vědecký přezkum toho toužení k božnosti, a to znamená, že filosofie nejenom to zkoumá, ale má také poradit, to jsme si řekli, aby učila i ulehčovala usilování po svědomosti idejí.

Svědomost, to je mít vědomost spolu s těmi idejemi. To je dosti důležitá věc, souvisí to se svědomím a my k tomu také ještě přijdeme, protože to je něco jiného než mít vědomost o něčem.

Svědomost něčeho znamená, že my ve svém vědomí se spravujeme tím, čeho jsme svědomi. Podobně jako ve svědomí se naše vědomí a my v tom svém vědomí se orientujeme podle toho, co je správné, a to svědomí nás kárá, když jsme se dopustili něčeho nekalého. Tedy svědomost, to je povědomí, které se přimyká k tomu, co býti má, nikoliv k tomu, co jest. Já tady vždycky, když nevím jak, tak použiju potom nějakých výrazů, které jsou pozdější z téhle té zastaralé češtiny.

Čili filosofie jest správa lidského života k božnosti. A tato správa musí být vědecká, musí být důkladná, systematická a tak dále, protože když ta správa je nedokonalá, no tak se k té božnosti nedostaneme. To jest nestaneme se dosti lidmi. A poněvadž jsme si řekli, že ta božnost, to je výbava člověka, ale výbava, na které se musí pracovat, která musí být kultivována, tak to znamená, že bez té kultivace, a to znamená bez filosofie, se člověk nemůže dostatečně stávat člověkem. To je v tom obsaženo. Samozřejmě takhle to ostře neříká, ale je to tam. A kdyby to tak řekl, tak pochopitelně narazí, ještě dneska by narazil, poněvadž dneska stále se ozývají hlasy, že celá věda a celý rozum a tak dále stojí za pendrek, vidíme, kam to vede, a že prostý život, ta prostáčkovská bodrost, to je zase dneska ideál, který se jako vždycky v každé krizi zase oživuje, zase se cituje a podobně.

Tak tohle je důležité, o té filosofii, že učit ona nejen poznáváti bytost naši, naši esenci, tím, co jsme a také náš pohyb, bychom řekli nově, a jeho účely. Protože pochopitelně bytí člověka je plné účelů. To není jenom něco, co může popsat věda. My tam musíme, chceme-li posoudit, co to je člověk, tak musíme to dělat tak, jako když obchodník spočítá momentální svůj majetek a k tomu musí počítat nutně i to, co mu ještě má dojít, za co ještě nedostal peníze a už prodal, nebo co je na cestě, co už je zakoupeno a je na cestě a až to bude prodávat, tak na tom má vydělat. A to všechno, tohleto započítávání i toho, co tam ještě není v tom krámě, je důležité, poněvadž jaký by to byl obchodník, který by dělal inventuru jenom pokud jde o to, kolik má čeho v krámě. Ty účely, ty jsou strašně důležité že účel filosofie má nejen poznáváti bytostné – to jest jaké je to obchodník a jeho oučely, to jest všechny ty plány, které ještě má rozdělané a ještě nedokončené –, ale i spravovati živobytí jak člověka jednotlivého, tak i celých národů podle oučelů těchto.

Čili dokonce ne jednotlivci, ale také celé národy se spravují podle Palackého pohledu z jejich oučelů, možná podobně, i když jistě trochu odlišně, i jak se spravuje i příroda živá podle oučelů. To nemusí být vždycky tak, že někdo to vysloví a pak ostatní s tím souhlasí nebo nesouhlasí; oni třeba ani si to neuvědomují, a přesto se celé národy zachovávají, spravují se podle oučelů, což jest do budoucna. To je nesmírně důležitá záležitost pro budoucího historika.

Máť tedy význam filosofie pro celý život. A tak tedy nejen pouze *skumný*, to jest teoretický – ve slovníku pak říká *skumný*, *teoretický* –, ale i *konavý*, to jest praktický. Filosofie má význam nejenom *skumný*, ale *konavý*. To je zase odmítnutí pouze teoretické filosofie a je to do jisté míry také odmítnutí Hegela, který říká, že filosofie jako *sova Minervina* vylétá při soumraku, po soumraku, protože řecký život aktivní je u konce, kolonizace skončila, Řekové se stahují, jsou vytlačováni z Malé Asie a tak dále, a v tuto dobu vzniká filosofie. Na tomto zakládá Hegel, že prostě filosofie vzniká tam, kde už ta energie...

--- (hejdc06b_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Aby národ znovu, znovu vzchopil v jazyce, myšlení, ve vědách, ve vši vzdělanosti. To tak by mohlo vypadat, že teď má význam filosofie jako slova *Minervina* posla, ten soumrak očí Palackého jste měli zase po [nesrozumitelné]. Teď je jitro, teď je obnova, obrození národa. V tomto obrození ta filosofie má úplně jiný úkol, než měla u Hegela. To jest, aby završila něco, co už se stalo, s čím už se nedá hýbat. Naopak tato filosofie teď právě daleko největší význam má pro to, co bude, ne pro to, co bylo. I když sám

Palacký ví, že pro to, co bude, má strašnou důležitost, abychom znali to, co bylo. Proto píše *Dějiny národu českého*, ale nepíše je proto, abychom vzpomínali po soumraku v temné hodině, jaký jsme v Čechách byli u nás, nýbrž on chce, abychom začali znovu něco pořádně dělat. To je úplně jiná situace, než na jakou navazuje. Tak musíme v Palackém číst nejenom to, jak to dělají ti filologové, jaký vliv vykonala německá filosofie na ty naše obrozence. Bohužel ten vliv byl někdy hrozný, například Herder ovlivnil také Palackého, a nejenom toho, ovlivnil dokonce Masaryka, který proti němu argumentoval, a přesto byl Herderem tak nakažen. Jistě, ale my musíme také zároveň vidět, že to byli myslitelé, kteří se prali s těmi věcmi, kteří také jim chtěli čelit, ne jenom je dopolítat jako nějakou posvátnou hostii.

Tedy ta filosofie má význam pro celý život národa. Nejen zkoumný, teoretický, znovu říkám, to znamená teoretický, nýbrž konavý, praktický. Filosofie první i druhá, filosofie teoretická i praktická. Ona zkoumá zákonitost veškerenstva, ona zkoumá zákony, kterými se řídí příroda podmětná i předmětná. Vidíte to, příroda podmětná i předmětná. V Palackém je obrovské téma, my jsme nazvali téma toho kursu *Subjekt a pravda, Subjekt v české tradici*. Tady vidíte hned, my jsme si ukázali už na tom Estrádovi, ale zejména potom na tom výkladu Petra Pitharta jsme si ukázali, jak taková naprosto nepřehlédnutelná tendence to podstatné, to nejpodstatnější, co je mocnější všechno než všechno jiné, než všechno nejmnocnější v tomto světě, co přemáhá na věky, že je osoba a nikoliv věc.

A teď to vidíte i v té filosofické, vysloveně filosofické podobě, která už se naučila ledačemu, naučila se, protože bylo na co navazovat v té české tradici. Tak i v přírodě už vidí také podměty, nejen předměty. To jest *subjekty*, nejen *objekty*. To slovo *subjekt* také najdete v tom slovníku, podmět je překlad *subjektu*. Ne podmět gramatický, nýbrž prostě skutečnosti mají dvě stránky, podmětnou a předmětnou. A podmětná, my tomu, protože my už to dneska neumíme jinak říct, tak budeme říkat nepředmětná. On ještě si klidně dovolí říkat podmět. Tedy filosofie zkoumá zákony, kterými se řídí příroda podmětná i předmětná ve svém postupu. Sestupujíc, a jde o filosofii, sestupujíc k rozboru zevrubnému všech našich činností.

Vlastně strašně důležité, to jsou kratičké formulace, je to plně filosofie.

Filosofie sestupuje k rozboru zevrubnému všech našich činností, to je to, čemu říkáme *reflexe* aktivit. Cílem filosofie vůbec není se dívat, jak věci vypadají a teď prostě představovat jakýsi model světa, nýbrž analyzovat vlastní aktivity člověka. A to všechny, praktické, myšlenkové, ale také filosofické. Filosofie musí analyzovat také filosofii samu, filosofování samotné. Protože jejím cílem je porozumět nejenom tomu, co je předmětné, ale také tomu, co je podmětné. To je tedy něco, co je skutečně zejména v naší tradici čímsi mimořádným, jedinečným, a hned od začátku, jakmile vůbec se začala znovu ta filosofie se začala tady jinak pěstovat, než bylo dosud zvykem v navázání na evropský vývoj, to tam vidíme, jak to zdůrazňuje Palacký. Tak hned to tam všechno máme.

Možná, že Patočka, asi jistě Palacký neznal všechny *konotace*, všechny ty souvislosti, které my dneska už nahlížíme, které vidíme. Ale přesto byl zakotven v této tradici, a proto to razí určitým směrem. Proto je to pro nás tak důležité, to není jenom ozvuk toho, co bylo kdysi. Tady máme skutečně cosi, co můžeme srovnávat a čemu můžeme dávat přednost tím spíš, že v této tradici vyrůstáme. Tedy sestupujíc k rozboru zevrubnému všech našich činností vyšetřuje jich *analogii* s činnostmi zákonného veškerenstva. Čili to není jenom, že filosofie je *reflexí* aktivit lidských, ale když zreflektuje aktivity lidské, tak se otvírá její porozumění tomu, jaké jsou aktivity veškerenstva, jak jsou aktivity těch jiných bytostí, nelidských, předlidských, podlidských. Jde zase o aktivity.

Jak to zní v 20. století, když čteme Whiteheada. Najednou tady máme prostě to, co nás zajímá na přírodě, nejen na dějinách, ale na přírodě, jaká tam je aktivita, ne co tam je za věc. Tedy vyšetřuje jich *analogii*, *analogii* těch našich lidských aktivit s činnostmi zákonného veškerenstva. Proč je tam to zákonné? Neboť také veškerenstvo má své zákony, které nejsou zákonitostmi, které nejsou jen setrvačností, které my můžeme matematicky spočítat. Také veškerenstvo, to znamená každá jednotlivá pravá skutečnost, pravá bytost má také nějaký vliv na jisté nízké úrovni poznání. A nejenom, že by tam platila nějaká *kauzalita*. Zákonné veškerenstvo, ta zákonnost tam je připomenuta z tohoto důvodu. A hledá nejen vyvésti je zřejmě ze pramenů jednoty, vyvésti je, odvoditi je z nějakého společného kořene. Tady vidíme, jak

nezapomíná na začátky filosofie. To je to *arché* nebo to *rhizóm*, všechno to vyvodit z jednoho kořene. Jenomže za nových okolností, za nových okolností proto, poněvadž *arché* sama, jenom u těch prvních myslitelů až po Parmenida, s vyloučením Parmenida, až po Hérakleita včetně, jenom tito první myslitelé chápali *arché* jako něco aktivního, jako živého, jako něco živého. O tom mluvil Thalés, že vše je plno bohů a že magnetovec má duši, protože pohybuje pilinami železnými. Jenom ten začátek, a od té doby to končí. Tam jsou jenom mrtvé předměty, kterými někdo musí kvedlat, ale sami se nehnu. A to jsou také ideje Platónovy, které bez toho *démiurga* prostě by trčely, do nekonečna by trčely v tom věčném světě idejí a nic by se nestalo.

Nuže hledá nejen vyvésti je, rozumí se ty činnosti zákonného veškerenstva, vyvésti je zřejmě ze pramene jednoty, neboť tento svět musí být chápán jako jednota, jinak od základu ten přístup není filosofický. I když nevíme jistě, ale filosofie musí s touto hypotézou započít. Tedy a hledá nejen vyvésti je zřejmě ze pramene jednoty, odkud se původně vyskytují, ale i zaměřiti běh jejich k jednomu cíli jejich určení. Tady vidíte, tady není jen *arché*, která vládne, nýbrž *arché*, která je zároveň cílem. To je zase nemyslitelné, aby si člověk trochu vzdělaný nevzpomněl na Alfu a Omegu *Janova Zjevení*. Čili reformulovanou, reinterpretovanou představu aristotelickou, kde *telos* je na začátku a přesto k němu všechno směřuje. A teď, aby bylo jasné, že ví, o čem mluví. První tedy částka úřadu jejího filosofického jest: sčítati prvé poznání, a sice poznání rozumné, žádné mimorozumové, žádné tuchy, žádné zasvěcování, žádné zjevení a podobně. Poznání rozumné, snažící se uvést jednotu do veškerenstva. Tam je ozvuk zase té romantické frazeologie idealistické německé filosofie, uvést jednotu do veškerenstva. A teď se ale hned opraví. On ví, že se tady uchýlil od čehosi a hned se opraví. Tedy první je poznání, poznání rozumné, snažící se uvést jednotu do veškerenstva, jako kdyby v tom veškerenstvu žádná jednota nebyla, což je přesně v protikladu k tomu, co tam předtím bylo, že zaměřiti běh k jednomu cíli jejich určení. Ale tím samým, tím prvním úřadem, hledáť ona, filosofie, také skutkem, tedy prakticky, vkořeniti jednotu do života našeho.

Tady je něco, co nám připomíná Hegela, Marxe, že totiž změna světa není možná tam, kde se neměníme sami, a změna nás samých není možná, kde neměníme svět. První částka úřadu filosofického je poznání rozumné, snažící se uvést jednotu do veškerenstva, ale tím samým hledáť filosofie také skutkem vkořeniti jednotu do života našeho. Čili v tom našem životě ta jednota není. A když chceme uvést jednotu do veškerenstva, tak to neděláme tak, že bychom vzali nějakou svou jednotu a pak vnucovali tuto jednotu veškerenstvu, nýbrž tu jednotu musíme vnuknout, nejenom hledat, poněvadž kdyby řekl hledat, to znamená, že už tam je, ale ona ještě není dokonalá. Čili musíme tu jednotu sledovat ve světě, abychom ji dovršovali. To je tradice česká, tam patří Komenský a náprava, všenáprava, že? Vkořeniti to pravé do toho, co pouze jest, to je náprava. Všenáprava je vkořeniti do všeho, do veškerenstva, jak jest, to, jak má být. Toto je ta věc.

A čili toto vnášení jednoty do veškerenstva, to není vnášení naší nějaké vymyšlené jednoty, poněvadž my zároveň s tím musíme vnášet jednotu do sebe, do svého vlastního života. Čili je to jednota založená mimo nás, mimo naši subjektivitu, podmětност a mimo tu předmětност veškerenstva. To není jednota, která by byla možná jako nějaký vojenský pořádek zavedený zvenčí. My můžeme tu jednotu vnášet do světa jedině, když ji vnášíme do vlastního života, a do vlastního života ji můžeme vnášet jedině, když ji vnášíme do světa, a to proto, protože ta jednota, to je výzva k jednotě, kterou my musíme sledovat. My ji nemáme v ruce. My se o ni musíme snažit. Ale musíme se o ni snažit tak, že zároveň se musíme snažit o její uskutečnění ve svém vlastním životě, v životě společnosti, v dějinách a také v přírodě. Velkolepá koncepce.

A pak je doslova: „nebo jen kde uvnitř svornost bydlí, může tolikéž i venku poslána býti“. Tady vidíte, že to poznání přece jenom tam převládá, že nejde jen o nějaké násilné vnučování jednoty tam, kde není, nýbrž poznání. Ale to poznání se netýká té jednoty uskutečněné, nýbrž té jednoty, jaká má být, zas pomocí té rádlkové terminologie.

Další odstavec: Tento dávali smysl filosofii všichni filosofové od časů nejvzdálenějších, bylať ona jim vážnou učitelkyní osob i národů, vodící je k moudrosti a zájímaví se o všechny důležitosti člověčstva. Ale

když i touto nejvyšší člověka naukou... a teď je kritika, která se nám bude zdát, já doufám, že se vám také bude zdát, jako vysloveně aktuální, téměř šitou na dobu o víc než 150 let později.

Ale když i touto nejvyšší člověka naukou, totiž *filosofií*, počínáno nádeničiti, když se *filosofové* stávají nádeníky. Co to je nádeník? Děkuju pěkně.

Jiný hlas: To je v pořádku, jo? Já nemám problémy s těmi věcmi.

Hejdánek: Máte problémy technické nebo organizační?

Jiný hlas: Obojí.

Hejdánek: Obojí. Tak to probereme potom. Takže co, osm? Půl devátý?

Jiný hlas: [nesrozumitelné]

Hejdánek: Aha. No, no, to už každé přežije.

Tedy, když i touto nejvyšší člověka naukou, totiž *filosofií*, počínáno nádeničiti, *sofisté* a *scholastici* učinili z ní školu zpupného nedorozumu a ušlechtilá Platonova *dialektika*, obrácena posléze v hlaholnou šermovnu svárlivých dedukcí. V rávně věkův nepoznáno výše důstojenství *filosofie* a zdravý rozum i každodenní smysl prchaly před opovrženou obludou, která osobovala v sobě jméno její nezaslouženě.

Sledujete tuto divnou češtinu, nebo to mám přechíst ještě jednou pomaleji? Touto nejvyšší člověka naukou počínáno nádeničiti. Co to znamená? Nádeník, ten pracuje za denní plat, za denní prostě nemyslí na zítřek, je to jen na den a prostě co udělá, to udělá a za to dostane zapláceno. Čili, když se *filosof* stane nádeníkem, to znamená, že si za svou práci nechá zaplatit a nemyslí na budoucnost, nýbrž vždycky si nechá zaplatit jenom za to konkrétně, co udělá. Samozřejmě pak ten, kdo mu zaplatí, rozhoduje, co má udělat. Nikdo nebude nádeníkovi, nikdo mu nebude platit za to, co si nádeník vymyslí, že bude dělat. To není žádný nádeník, když si dělá, co chce. Nádeník je, když já mu zaplatím, aby udělal, co já chci. A to je nádeničení ve *filosofii*.

A samozřejmě to souvisí se *sofistikou*. Jedna z hlavních námitek proti *sofistice* ze strany Sokrata a Platona byla, že si nechávají za své přednášky platit a že předstírají, že někoho můžou naučit slabší důvody učinit silnějšími a silnější důvody slabšími.

Takovíhle a *scholastici*, což bylo v té době samozřejmě ještě velice... Dneska *scholastika* pro nás je mnohem neutrálnější termín a my víme, že *scholastika* je dost důležitá, že znát ji není marné, že současná *filosofie* by asi nebyla možná bez *scholastiky*. Tam se o tom rozhodovalo, zejména v pozdní *scholastice* se rozhodovalo, co bude dál v evropském myšlení. Ne vždycky šťastně, ale my to musíme znát. Ale nemůžeme to v žádném případě takto shodit: *sofistika*, *scholastika*. Ale tam to mělo jiný zvuk. *Scholastika*, to ještě někteří staří, nevím, jestli jste viděli *Gen* s profesorem Bičem, starozákonníkem, tak on tam taky prostě z neznámých důvodů, on prostě už žije jen v té své práci a vůbec neví, co se děje kolem. Dneska už opravdu takové věci se nedají brát vážně, ten středověk jako divná záležitost, oni se tam hádají o to, kolik andělů na špičce jehly nebo [nesrozumitelné]... prostě to je nehoráznost dneska. Ale tehdy to nebylo, tehdy ještě to bylo tak, že musíte s tím porozuměním, že tam máte *scholastiky* taky vedle *sofistů*. Ti z ní učinili školu zpupného nedorozumu. *Scholastické* dispute, které neměly smysl zdánlivě. My dneska víme, že musíme být daleko opatrnější v tom posuzování té smysluplnosti. Prostě to je to, co znechutilo celou Evropu, ale znechutilo nejenom ty *scholastické* dispute, ale znechutilo *filosofii* samotnou. A samozřejmě také teologii. Ten odvrát byl prostě také vinou těch *filosofů* a těch teologů, kteří kašlali na to, co se děje, a diskutovali o abstraktních nějakých záležitostech a nikdo nevěděl proč a k čemu. My můžeme samozřejmě na sebe klást povinnost pokusit se porozumět, jaký byl smysl těch diskusí. A my také dneska můžeme někdy provést diskuse, které vypadají velmi abstraktně, ale musíme vědět, že *filosofie* není pro to, aby diskutovala abstraktní problémy, nýbrž ty abstraktní problémy že patří do dílny *filosofické*, ale na veřejnost že patří jasné slovo *filosofa*. Že kdo to jasné slovo neříká, tak je podvodník. *Filosof* má dvě povinnosti: myslet přesně, promyslet všechno a pak zasáhnout tam, kde se mu zdá, že je třeba zasáhnout. Ne se chopit práce a brát na sebe funkce. Pak skutečně přestane být intelektuálem.

Holt, je to těžká věc, že naši politikové prostě nevědí, co to je intelektuál a nevědí, co to je nezávislost.

Takže výsledek je ten, že já jsem byl udiven v roce devadesát, když v radě *Lidových novin* byla diskuse o tom, jak personálně se přístě bude co obsazovat. A Dienstbier, kterej byl předsedou, tak já jsem říkal: No tak musíš odstoupit, když seš teď ministrem. A on byl uražený nad tím, že když se stal ministrem, přece se nestal závislým. On je přece vždycky nezávislej. No a dneska tohleto opakuje Klaus po několika letech. To je ta nehoráznost. Tito lidé nevědí, co to je nezávislost, a nevědí, co to je intelektuál.

To je strašná věc. A my musíme na tom... A *filosof* nemůže k tomu mlčet. Musí k tomu něco říct. A teď co má říct, aby ho slyšel politik, kterej je ješitnej, kterej si nenechá říct od nikoho, když mu někdo něco řekne, tak ho vyrazí a vezme si ještě lepšího poradce, kterej je ještě nešťastněji vybrán. To je teď problém. A samozřejmě bez ohledu na něj má to smysl tady střílet do lidí vysoko postavených, že prostě nevědí, o čem běží. Ale samozřejmě to člověka dožere, ale kde je náprava? To je otázka. Není problém střílet, to si může dovolit i hňup a nemusí být k tomu *filosof*. Ale jak to udělat, aby tito lidé nahlédli něco? To je ten obrovský problém. A tito lidé prostě nenahlízejí, oni si myslí, že už všechno nahlídli, oni už všechno vědí. Přece ten úsměv už je evidentní, jim je všechno jasný, jenom my jsme ti blbí.

Je to velký problém. A přesto to zůstává povinností *filosofa* nějakým způsobem do toho zasahovat.

Znamená to, že končíme? Prosím vás, já nemám dneska vůbec hodinky, já i když je mám, tak přetahuju, ale dneska mě upozorněte, jo, až bude čas. Tady ještě já to znova čtu, abyste si to... že učinili z ní školu zpupného nedorozumu, *scholastické* dispute, které neměly smysl zdánlivě a ušlechtilá Platónova dialektika se stala neušlechtilou marxistickou dialektikou, bychom mohli říct. Tady on to nemohl myslet. Ušlechtilá Platónova dialektika, obrácená posléze v hlavolamnou šermovnu svárlivých nedouků.

Například když se diskutuje o nepolitické politice. A ani ten, kdo ji hájil nejvíc, tedy Havel, se bojí tu myšlenku hájit, protože pořádně neví, co to vlastně bylo. A nikoho nenapadne se kouknout do nějakých knížek, kde se to vzalo. Samozřejmě historik řekne, že myšlenka nepolitické politiky poprvé byla vyslovena jedním rakouským ministrem. Ale bylo to zapomenuto a použil ji v české tradici Masaryk, když si nejprve pro sebe psal výpisky z Havlíčka. Poněvadž Masaryk, když přišel do Prahy, tak byl vzdělán německy, ale o českých dějinách a o tom všeho druhu – ne jenom o těch běžných dějinách, jak se tomu rozumí, ale dějinách myšlení a dějinách politiky a tak dále – nevěděl vůbec nic. Musel se to všechno učit a našel si ty pravé učitele v Palackém a Havlíčkovi.

Stačí, abyste se podívali do *České otázky*, tam vidíte, jak se učil u Palackého a u Havlíčka. Uvádí tam celou řadu také dalších mužů, Kollára třeba, Jungmanna a tak dále. A potom v *Naší nynější krizi* tam uvádí mladočechy ještě a to všechno tam uvidíte. Teď víte, že on si vybral své učitele. Samozřejmě musel znát všechno, ale vybral si Palackého a Havlíčka. A když udělal výpisky z Havlíčka, tak až tehdy – nebylo to vydáno, to bylo až po Masarykovi potom, co napsal o tom svém Havlíčkovi, *Karel Havlíček*. A to jsou jenom výpisky, říká, samozřejmě nejsou to jenom výpisky, jsou to určitým způsobem komentované výpisky a tak dále. Je to čítanka jakási. Když to udělal, tak teprve potom přistoupil ke skutečnému kritickému vydání Havlíčkových textů, které vycházely v různých časopisech, když byl v Brixenu a tak. A posléze to skončilo tím Brixenem.

A když tedy napsal a vydal tu čítanku *Karel Havlíček*, tak tam v úvodu poprvé užil toho slova nepolitická politika. Ten termín je Masarykův. I když ho převzal od nějakého rakouského ministra, na kterého se zapomnělo, o kterém se nemluví. Je to možno vyhrabat, historikové takové věci vyhrabou. Ale fakticky to bylo naučené. U nás to znamenalo něco jiného. A termín nepolitická politika byl podroben kritice mnohokrát, ale stále žije. Toto je potřeba vědět. A co se tím rozumí? To není nepolitická politika ve smyslu nepolitčnosti. Ne v tom smyslu, jak říkám, že i když někdo je nepolitický, tak *de facto* je politický, ale blbě. Když se nestará o politiku, tak je to taky politika, ale špatná. Nepolitická politika je, když mám jiné normy, než má politika běžná, ta takzvaná profesionální politika.

Termín profesionální politika by měl mít strašně pejorativní příděch. Bohužel se nepodařilo zatím to tam... poněvadž politikem nemůže být nikdo profesionálně, leč že k tomu něco dodáme. Stejně jako nemůže být nikdo profesí filosof. Nebo když, tak se musí říct, že to je profesionální amatér. Tak se dá říct, že filosof je profesionální amatér, protože miluje moudrost, kterou nemá. Takže veškerá profesionálnost

spočívá v tom, že neupadá do falešného domnění, že by něco věděl, nýbrž všechno, co říká, říká jako zkoušku. To je úkol filosofa. Ne aby říkal pravdy, nýbrž aby všechny pravdy navrtával. Ale ovšem musí si k tomu vybavit spoustu těch vrtáků. A to je ta profesionálnost. Navrtávat, to je... ale ta vlastní filosofie, to je tážení.

Filosof nikdy neví z posledního, a ne že by nevěděl, ví to vždycky líp než ti druzí. Přinejmenším jak říkal Sókratés, filosof je o to moudřejší, že se nedomnívá, že by věděl tam, kde jiní lidé se domnívají, že vědí, ale ve skutečnosti nevědí. O to je moudřejší filosof, že se nedomnívá, že ví. Nejenom že neví, ale nedomnívá se, že ví. Ale filosof taky leccos dokáže. Mnohé věci musí znát, mnohé věci musí umět, dovednosti. A to je profesionálnost, k tomu patří. Ta nejdůležitější věc je, že nemůže s poslední nějakou jistotou sám sebe prohlásit za profesionála, za toho, kdo má to poslední slovo v daném oboru. To poslední slovo nemá žádný člověk, nýbrž právě pravda sama. A tu nemá žádný filosof v kapse.

Něco podobného platí o správném, pravém politikovi. Politik je člověk, který svým zaměřením, svou funkcí je velice blízko filosofovi. Politika a filosofie jsou si velice blízké. Ovšem pravá filosofie a pravá politika. Protože také politik si nemůže dovolit být profesionálem. Politik, který je odborníkem na něco, není politik. Stává se buď expertem, anebo ministerským úředníkem. Ten může být expert, ten musí být expert, má být expert. Doufám, že tomu někdy taky u nás bude tak, že budeme mít experty. Ale ministr sám jako politik nemůže a nesmí být expert. Ministr nebo předseda vlády, který je odborníkem v jedné vědě, například v ekonomii – a to je náš případ – to nestačí. Musí se naučit být politikem.

A všechna čest, komu se podařilo naučit se být politikem. On nikdy politiku nechtěl dělat, Komárek. Já ho znám ještě z šedesátých let. I v Občanském fóru bylo jeho cílem provést reformu a stát se druhým českým Rašínem. Jenomže měl obrovské potíže, a tak co mu zbylo, musel se chopit... Člověk je to nesmírně aktivní a nevím co všechno. Tak se utrl a udělal to způsobem dosti ne zrovna nejsympatičtějším, ale účinným. A dosáhl toho, že tu reformu bude moci udělat rychle, hned a tak dále. Nakonec ji stejně neudělal, velmi opatrně, velmi pomalu, dělal předvolební kampaň, protože byl odpovědný straně a tak dále. Se stal politikem. Už není ekonom, poněvadž ekonom – my jsme se přece utrhli se Slovenským proto, že Slováci nás brzdí a že nemůžeme rychle udělat výnos tvrdým řezem – v Teplicku si najdete starý noviny – chirurgickým řezem to udělat a během roku dvou to prostě provést. Najednou podívejte, kolikrát se to ještě vrací a teď ty převisy a tak dále, dokonce ani ta privatizace, než se k té velké privatizaci dospělo, ta malá byla provedena s tou velkou opatrně, poněvadž bylo evidentní, že by to znamenalo to, co říkali kritici ze strany sociální demokracie, ale i levého bloku a já nevím co všechno, že to povede k nezaměstnanosti. To se oddaluje, protože ta nezaměstnanost může vypuknout jenom těsně po volbách, ale ne před volbami.

Aby se to ještě nějak dalo... Každý rozumný člověk nahlédne, že bez nezaměstnanosti asi takové obrovské změny nejsou možné. A že ta nezaměstnanost v Čechách je tak malá, to je doklad toho, že se pan Klaus stal politikem a že se naučil uvažovat jinak než ekonomicky. Ovšem kdyby tohle býval uměl před rozdělením republiky, tak jsme nemuseli být rozdělení. A je otázka, jestli by dneska vůbec Mečiar ještě měl možnost mluvit, protože za těchto okolností prostě on tam je pánem, on tam je pánem na smetišti. To ještě tady už by, tady by musel fungovat jinak, tady by propad jinak, než propad už mohl.

Tohle všechno teda prostě ukazuje, že být politikem znamená myslet na mnoho věcí. Politik se musí vztahovat k celku obce. Nemůže být profesionálem v jedné věci. Stejně jako filosof nemůže být astronom nebo... já jsem nechtěl říct astronom, protože prostě když se někdo teda – to je takřka věda – *astrologie* je ohromné počítání a velmi *exaktní* záležitost, jenom ta interpretace potom je teda naprostá ošemetnost. Ale ta práce je fakticky na úrovni astronomie té doby vždycky.

Filosof nemůže být jenom odborníkem na jednoho filosofa. Jsou tací, ale ti prostě mohou žít na Akademii filosofie, ale rozhodující je, aby se filosof aspoň ve svých hlavních představitelích, aby se filosofie vztahovala k celku veškerenstva. A podobně je to u politiků. Skutečný politik se musí vztahovat k celku obce. Nemůže být odborník na jednu věc. Prostě finanční odborník může být skvělý v resortu, ale není to státník, není to velký politik. To jsou od toho ti druzí, aby posoudili, co se může a co ne, ale ti odborníci, ti

to dělají, ale pod vedením těch politiků. Poněvadž politik musí mít ohledy k celku celé společnosti, k celku celé obce. A v tom je podoba mezi filosofem a politikem v této věci ovšem. Ještě tohle?

Jiný hlas: Pět minut.

Hejdánek: Ještě pět, fajn, tak ještě kousek. A teď: „Bratrně věkův nepoznáno více důstojnosti filosofie,“ to už prostě bratrně věkův už nepoznalo filosofii jako důstojný obor s těmito hrozbami, a „zdravý rozum i každý jemný smysl prchaly před opovrženou obludou.“ Zase bychom mohli mít před upadlým *marxismem-leninismem*, ale on měl na mysli prostě takovou tu upadlou filosofii a měl na mysli asi pozdní *scholastiku* ještě také. Tak to znamená začátek nové vědy, a to je vlastně odvrát od té celé dosavadní filosofické tradice a filosofie se začíná opírat o přírodní vědy především. To je ta...

Čili „prchaly před opovrženou obludou, takzvanou filosofií, před opovrženou, která osobovala si jméno její nespravedlivě“. Prostě představovala se jako filosofie, ale vlastně žádná filosofie to nebyla, poněvadž to byla ta *s sofistika, scholastika*. To je smysl toho, ono to je trošičku komplikovaně řečeno. „Aniž bych já těch strastných po člověčectví věků zde spomínati chtěl, kdybych litovati nemusel, že ačkoli mrákoty a přišery jejich novým blahodějným světlem z větší částky vypuzeny jsou, mnozí však jich zůstali zárodkové, nesou ještě vždy liché a převralé ovoce.“

To je to, co jsem říkal na začátku. Prostě a dobře, když přijdete na vysokou školu, nesmíte si myslet, že to, co jste si s sebou přinesli, že je k nějakému možnému užitku. Musíte být vždy velice připraveni to všechno vyházet, vymést koštětem železným, protože nejhorší jsou předsudky, kterých si nejste vy sami ani vědomi. Začít dělat filosofii, to znamená nebudovat na takzvaném zdravém rozumu, který jste si odněkad přinesli a vy nevíte odkud. To jsou šílené podvraťáci, ty myšlenky, které jste si s sebou přinesli do prvního ročníku. Teď to je potřeba všechno pročistit. Poněvadž a zejména v té společnosti, kde se to nepročišťovalo, nýbrž naopak zaneřádňovalo posledních čtyřicet let nejmíň nebo padesát. Takže ti zárodkové tam jsou a nesou vždy liché a převralé ovoce.

„Obyčej školní dává i podnes jen zvláštním jistým nátrubkům, které ze zárodků rozumu se domyslně vyvíjejí, *konsekventně* vyvíjejí, a péčí učenců uvedeny jsou v jistou soustavu jménem filosofie. Ale udělány jsou z té příhrady a závory a filosofie stahována do nich, aby tu vtělila se hmotně pro ty, kteří nemohou postihnouti ducha jejího.“ Tak aspoň se naučí Schellinga a Feuerbacha, když nemohou postihnout ducha filosofie, tak aspoň se naučí něco z těch učebnic, o čem se to tam mluví.

„Tu v obmezených těch subhorních končinách bývají všechny zvadlé kořeny její množen, pitvorným rozřezány, všechny studánky od mrtvých lučebně rozebírány a z rozmetaných těchto živů potom podivné zahrady podle provázků zakládány, ve kterých se všeho nachází jen z nikoliv pravdy a života nic. Ale duch filosofie sám nedá se provázkem obměřiti a svázati. On volně proletuje krajem všeho míra.“ To je poeta. „A jeho duch a jako duch boží při stvoření světa, když nad propastnou mráкотou se vznášel, pomatené látky oživiv, k ladu a skladu pobídl, tak i jasný duch tento v působnosti své uvádí do veškerého světa poznání, do živo bytí našeho světlo i řád velebný.“

Tak tohle je, co říká Palacký o filosofii. Není to ještě všechno. Pak tam je ještě něco, ale to už na to dneska nemáme čas, vrátíme se k tomu stejně a já doufám, protože jsme tady vlastně na začátku, že budete mít možnost. Podívejte se, ten spis *Krasověda* vyšla nejen v těch *Spisech drobných*, které vám asi nebudou schopny nikde půjčit domů, ale to je stejně málo knihoven, které to ještě mají u Mazáče těsně před válkou začalo vycházet vydání čtyřsvazkové [nesrozumitelné], tam to je také ve čtvrtém díle. A tu kopii, co dostanete do ruky, tak to bude z toho čtvrtého dílu, co vyšel u Mazáče někdy v sedmatřicátém nebo jednačtyřicátém nebo kolik. To byste mohli ještě někde sehnat, tak si to opatřte, protože tu kopii budeme dělat jenom, to je jenom pro ten seminář, který bude následovat. Tedy pokud na ten seminář nechodíte, tak si to od někoho třeba opište, udělejte si kopii nebo tak, my jsme to omezili na těch deset kusů, uvidíme, co to bude dělat dál.

Referáty pochopitelně můžete dělat. Pokud nechcete dělat zkoušku, dáte přednost práci, tak můžete udělat pořádný referát také třeba z toho Palackého, nebo budete mít ještě možnost udělat z Masaryka, Rádlu, Hromádky, Jeřábka, Kozáka, eventuálně Patočky posléze.